

Jonge Koolmees in Leende, 20 mei 2022 (Toine Kuiper)

Resultaten nestkastonderzoek in Bladel in 2024

Cor van Pelt

In de jaren 2019 t/m 2021 is door de gemeente Bladel op verschillende plaatsen in de gemeente steenmeel gestrooid om extra mineralen aan de bodem toe te voegen.

Door een mineralentekort in de bodem verzuurt de bodem waardoor planten en dieren in de problemen komen. Het toevoegen van steenmeel zou na een periode van 3 jaar in het blad van bomen terug te zien moeten zijn.

Door Bosgroep Zuid Nederland is samen met Sovon een onderzoek gestart om te onderzoeken of deze steenmeelgiften ook daadwerkelijk bijdragen aan een verbetering van het ecosysteem.

Methode

Door de Bosgroep zijn, samen met Sovon, drie onderzoeksgebieden geselecteerd: een gebied waar steenmeel is gestrooid (S), een gebied waar geen steenmeel is gestrooid (ZS) en een bosreservaat (BR) waar al 20 jaar geen beheer is uitgevoerd. Een onderdeel van het onderzoek is een studie naar broedende mezen. In de 3 onderzoeksgebieden zijn nestkasten

opgehangen die gedurende een periode van vijf jaar worden gemonitord. De monitoring van de nestkasten wordt, inmiddels voor het derde jaar, uitgevoerd door Vogelwerkgroep De Kempen (Pieter Wouters en Cor van Pelt).

Resultaten

Start broedseizoen 2024

Bij onze start met de controle 2024 op 3 april j.l. werden we onaangenaam verrast door het feit dat in alle 3 gebieden de deksels van heel veel kasten op de grond lagen. Bij 15 van die kasten met afgevallen deksel (ZS 4x, S 7x en BR 4x) vonden we dan onder de nestboom afgebeten veren van Koolmezen. Als meest waarschijnlijke dader komt een marter in aanmerking (Wouters 2023).

Opvallend is de veel eerdere start van het broedseizoen voor de mezen. Gemiddeld ligt de start ruim een week vroeger dan vorig jaar. Werd het 1^e ei bij de Koolmezen in 2023 gelegd op 15 april, in 2024 was dat al op 6 april. Bij de Pimpelmezen was dezelfde tendens te zien. 1^e ei van de Pimpelmezen werd in 2023 gevonden op 8 april en in 2024

was dat al op 1 april. Voor de mezen moet de verklaring worden gezocht in warmere voorjaar vergeleken met 2023.

Bij de Bonte Vliegenvangers (BVL) is ook een veel vroegere 1^e eileg te zien in 2024 in vergelijking met 2023. In 2023 werd het allereerste ei van een BVL gevonden op 28 april en vond de 1^e eileg bij de BVL's plaats vanaf die datum t/m de eerste week van mei. In 2024 werd het allereerste ei van een BVL al gevonden op 16 april, bijna 2 weken eerder dan in 2023. De spreiding in 2024 omvatte een veel langere periode want ook in 2024 liep die door t/m de eerste week van mei.

De eerdere start in 2024 kan in tegenstelling tot die van de mezen niets van doen hebben met de afwijkende weersituaties in 2023 en 2024 in onze contreien. De vogels moeten immers vanuit hun overwinteringsgebied in de tropische zone van West-Afrika hier naartoe komen.

In een [Sovon-bericht](#) wordt aandacht besteed aan de vroege terugkeer van de Afrikagangers, die voor sommige soorten samenviel met een sterke zuidelijke wind vanaf de Sahara tot ver in NW Europa tussen 5 en 8 april.

Nestkastbezetting

In de vergelijking van de nestkastbezetting over de verschillende gebieden en jaren (tabel 1) wordt onder een 'bezette nestkast' verstaan een kast waarin minimaal is begonnen met een broedsel, waarbij het criterium is dat er minstens 1 ei gelegd moet zijn.

Tabel 1. Aantal bezette nestkasten per vogelsoort en gebied in 2022 t/m 2024.

Soort	Gebied	2022	2023	2024
Bonte Vliegenvanger	ZS	0	2	5
	S	6	7	9
	BR	3	7	8
	<i>Totaal</i>	9	16	22
Koolmees	ZS	9	13	5
	S	5	5	5
	BR	4	6	5
	<i>Totaal</i>	18	24	15
Pimpelmees	ZS	1	3	6
	S	1	0	0
	BR	0	0	1
	<i>Totaal</i>	2	3	7
Zwarte Mees	ZS	0	0	0
	S	0	1	0
	BR	0	0	0
	<i>Totaal</i>	0	1	0
Totaal		29	44	44

Op een totaal van 45 nestkasten lijkt een bezetting van 44 kasten in 2023 en 2024 heel erg hoog. Hierbij moet echter worden

bedacht dat in sommige kasten meerdere soorten na elkaar van de kast gebruik kunnen hebben gemaakt. Bijvoorbeeld een Koolmees is gestart met een nest en na 1 of meerdere eieren te hebben gelegd is het nest om welke reden dan ook verlaten en vervolgens is een Bonte Vliegenvanger een nest gestart in die kast.

Met name de ontwikkeling van bezette kasten van Koolmezen (18-24-15) is bijzonder. Het relatief lage aantal in 2022 van 18 kasten met Koolmezen heeft wellicht als reden het late moment waarop de kasten zijn gehangen. De kasten zijn in de 3 onderzoeksgebieden opgehangen eind februari 2022 en toen hadden veel mezen waarschijnlijk al een territorium elders. Koolmezen slapen 's winters vaak al in de nestkast waarin ze later een broedsel beginnen. Het jaar daarop steeg het aantal door Koolmezen bezette kasten naar 24 om vervolgens in 2024 weer scherp te dalen naar 15 bezette kasten. Hoogstwaarschijnlijk kan deze daling worden toegeschreven aan de slachting onder de slapers door een marter.

Woningnood

De bezetting van de nestkasten was in 2023 in alle drie gebieden zonder meer hoog te noemen. De concurrentie tussen met name Koolmezen en Bonte Vliegenvangers was toen zo hoog dat er regelmatig gevechten op

leven en dood werden uitgevochten (van Pelt 2023).

Bonte Vliegenvanger bij Bladel, 13 mei 2022 (Pieter Wouters)

We hebben in 2024, in tegenstelling tot vorige jaren, geen slachtoffers van Koolmezen en Bonte Vliegenvangers gevonden als gevolg van gevechten om nestruimte. Het lijkt erop dat de slachting door een marter onder de Koolmezen afgelopen winter ervoor heeft gezorgd dat de later arriverende Bonte Vliegenvangers nog voldoende nestgelegenheid konden vinden zodat er geen gevechten nodig waren. De lagere bezetting door Koolmezen is volledig ingevuld door Bonte Vliegenvangers.

Tabel 2. Aangetroffen omstandigheden per controledatum van een Koolmezenest met legvertraging.

Nestkast	10 april	17 april	24 april	1 mei	8 mei	15 mei	22 mei
S3	nest in aanbouw	nest in aanbouw (¾ gereed), 1 ei	5 eieren; koud bedekt	8 eieren; vogel op nest	8 eieren; vogel op nest	7 jongen (4 dagen oud) en 1 ei; vogel op nest	7 jongen (11 dagen oud)

Tabel 3. Aangetroffen omstandigheden per controledatum van drie Bonte Vliegenvangernesten met broedversnelling.

Nestkast	10 april	17 april	24 april	1 mei	8 mei	15 mei	22 mei
S7	nest in aanbouw (begin), soort onbekend	nest in aanbouw	nest in aanbouw (begin)	nest in aanbouw (¾ gereed)	5 eieren; warm open; vogel aanwezig	7 eieren; 1 ouder aanwezig	4 jongen (0 dagen oud) en 3 eieren; vogel aanwezig
BR7	nest in aanbouw, soort onzeker	nest in aanbod (begin)	nest in aanbouw	nest in aanbouw (klaar); vogel aanwezig	4 eieren; koud open; vogel aanwezig	7 eieren; warm open	2 jongen (0 dagen) en 5 eieren
BR12	leeg	leeg	leeg	nest in aanbouw (¾ gereed)	5 eieren; warm open	7 eieren; vogel op nest	1 jong (0 dagen) en 6 eieren; vogel op nest

Vertraging/versnelling broedproces

Vogels moeten de start van het broedproces zodanig inschatten dat het uitkomen van de eieren samenvalt met een voldoende beschikbaarheid van voedsel voor de jongen.

In 2023 moesten mezen soms een legpauze of een broedstop inlassen omdat de bomen, vanwege een nat en koud voorjaar, te laat in blad kwamen en daardoor de beschikbaarheid van de rupsen (het bulkvoedsel voor mezen) vertraagd werd (van Pelt 2023).

In 2024 leek er geen enkele reden voor de mezen om tot een legpauze of broedstop over te gaan, want er waren volop rupsen. Toch hebben we bij de Koolmezen één geval van een legpauze vastgesteld (tabel 2). Bij onze controle op 17 april troffen we 1 ei Koolmees aan in kast S3. Op 24 april lagen er 5 eieren en op 1/5 8 eieren. In de periode 17-24 april (7 dagen) zijn 4 eieren bijgelegd en blijktbaar was het nest toen nog niet compleet, want in de week erna zijn nog 3 eieren bijgelegd. Op zijn vroegst is het nest compleet geweest op 27 april en is er dus een vertraging geweest van minimaal 3 dagen. Wat de reden voor deze legpauze was is onduidelijk.

Tegenover een vertraging in het broedproces bij de mezen zien we bij de Bonte Vliegenvangers soms een versnelling van het broedproces door al te beginnen met broeden voordat het nest compleet is (tabel 3).

Door de theoretische geboortedatum van de eieren te berekenen op basis van de formule

$$\text{Theoretische geboortedatum} = \text{Datum 1}^{\text{e}} \text{ ei} + \text{Legselgrootte} + 13 \text{ dagen}$$

en die te vergelijken met de werkelijke geboortedatum, is de broedversnelling te berekenen (tabel 4).

Tabel 4. Legselgegevens van de drie Bonte Vliegenvangernesten met een broedversnelling.

Nestkast	Datum 1 ^e ei	Aantal eieren	Start met broeden	Theoretische geboortedag 1 ^e jong	Werkelijke geboortedag 1 ^e jong	Verskil in dagen
S7	4 mei	7	10 mei	23 mei	22 mei	-1
BR7	5 mei	7	11 mei	24 mei	22 mei	-2
BR12	4 mei	7	10 mei	23 mei	22 mei	-1

In deze formule is de periode van 13 dagen de broedduur minus 1 dag, omdat op de dag van de laatste eileg het broeden begint. Dit is conform de [Leeftijdenkaart Nestjongen Mezen](#).

Bij legfels met een broedversnelling zie je duidelijke leeftijdsverschillen tussen de jongen. Een verschil van 1 dag blijkt veelal nog wel te overbruggen, maar 2 dagen verschil met de andere jongen in het nest is zichtbaar net iets teveel.

Op onderstaande foto zijn de verschillen in leeftijd tussen de jongen in BR7 bij de controle van 29 mei duidelijk te zien. Twee jongen rechts onderin het nest blijven duidelijk achter bij de andere jongen.

Legsel BR7 op 29 mei (CvP)

Bij de controle van één week later op 4 juni zie je rechtsboven in het nest een dood jong. Het leeftijdsverschil met de anderen was wellicht toch te groot!? De overige 6 jongen zijn uiteindelijk allemaal uitgevlogen.

Legsel BR7 op 4 juni (CvP)

Waarom de Bonte Vliegenvangers al zijn gaan broeden voordat het legsel compleet was, met een risico op uitval van jongen, blijft de vraag. Speelt hier een inschatting van wel of niet voldoende beschikbaar voedsel een rol? ■

Literatuur

[Pelt, C. van 2023](#). Resultaten nestkastonderzoek Bladel in 2023. Blauwe Klauwier 49(3): 15–21.
[Wouters, P. 2024](#). Marters? Blauwe Klauwier 50(2): 3–4.

